

Inn i relasjonen

Ine Haver

sosionom med videreutdanning i vold og traumatisk stress

Kunnskapen om utviklingstraumer tilsier at vi bør legge til rette for enda mer relasjonsjobbing i barnevernet.

UTVIKLINGSTRAUMER I BARNEVERNET

DET FINNES I DAG oppdatert og nyttig kunnskap om hvor viktig det er med god andreregulering for traumatiserte barn og unge. Nordanger og Braarud fremhever regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell.

Det er omsorgspersonens oppgave å holde barnet innenfor toleransevinduet: Man hjelper barnet ned fra en hyperaktivering eller stimulerer det for å hente det opp fra en hypoaktivering (Nordanger & Braarud, 2014, s. 532).

De påpeker også hvor viktig det er at traumatiserte barn og unge får god andreregulering i store doser på arenaene der de gjør sine daglige samspillserfaringer. Regulerende voksne må være fundamentet i hjelpen til utviklingstraumatiserte barn og unge.

Howard Bath (2009) har presentert en modell som han kaller traumebasert omsorg (TBO). Denne modellen har til hensikt å gi omsorgspersoner bedre kompetanse til å møte traumatiserte barn med anerkjennelse og respekt, og hjelpe dem til å forstå hva barnas atferd betyr. Baths hovedprinsipper er trygghet, relasjon og affektregulering, som alle bør gjenspeile seg i omsorgspersonene.

Det hersker liten tvil om at denne kunnskapen på tvers av fagmiljøene har bidratt til dypere forståelse for traumatiserte barn og unge, og gitt barneverntjenester økt kompetanse i å møte denne gruppen mennesker.

Samtidig er forståelsesmodellene først og fremst tilpasset en kontekst der en tar utgangspunkt i at barn og unge *har* omsorgspersoner tilgjengelig for reguleringsstøtte. Men hva med dem som faller utenfor denne konteksten? Nordanger og Braarud trekker frem skolen som en nøkkelarena for god reguleringsstøtte, men man vet erfaringsvis at det er mange traumatiserte barn og unge som faller ut av skolen. De går da glipp av en viktig arena der de kunne fått gode samspillserfaringer.

Når vi skal tilegne oss kunnskap om traumatiserte barn og unge, må vi ikke glemme de unge som ikke har omsorgspersoner og reguleringsstøtte like tilgjengelig. De unge som ikke lenger bor i fosterhjem eller institusjon, eller ønsker å få poliklinisk behandling.

Hva med å tenke i en større forståelsesmodell som har mer fleksible rammer og større oppmerksomhet på relasjoner?

Den vanskelige relasjonen

Etter lov om barnverntjenester § 3–1 har barneverntjenesten mulighet til å følge opp ungdom frem til fylte 23 år. Stavanger barneverntjeneste hadde pr. 01.01.2017 200 ungdommer som mottar ettervern. Man definerer her ettervern som videre oppfølging etter fylte 18 år.

Noen av dem fortsetter å bo i fosterhjem eller på institusjon, men en stor andel (ca. 100) bor i egen leilighet. Ettervernstiltaket barneverntjenesten i Stavanger bruker, er primært oppfølging i egen bolig. Dette innebærer i utgangspunktet oppfølging av en voksen med 1–2 treff i uka, men i noen tilfeller består tiltaket kun av råd og veiledning.

Det som kjennetegner mange av disse brukerne, er at de fortsatt er traumatiserte og trenger god reguleringsstøtte i hverdagen. De har i tillegg ofte et lite nettverk og begrenset kontakt med familie. En del av dem går hverken på skole eller er i jobb, og takker nei til tilbud om psykolog. Mange rapporterer selv om ensomhet.

I 2013 møtte jeg Aksel for første gang. Han var plassert på tvang (lov om barneverntjenester § 4–24) på en atferds- og rusinstitusjon. Han ble beskrevet som en vanskelig og voldelig ungdom. I slike møter forsøker jeg å ha en ydmyk og ubyråkratisk tilnærming, men Aksel var en gutt som var i opposisjon mot systemet. Han skjønnte ikke hvorfor han måtte være på institusjonen. Jeg ble møtt med avvisning.

Aksels motstand medførte også store utfordringer for institusjonen han bodde på, blant annet fordi han nektet å forholde seg til behandlingsmodellen.

Det ble for vanskelig for meg å oppnå en god relasjon i møte med denne motstanden. Aksel takket etter endt plassering ja til et tilbud om ettervern med oppfølging i egen leilighet. Barneverntjenesten hadde en tanke om at vi kunne få til endring dersom Aksel fikk andre rammer og ikke lenger måtte være på tvang. At nye rammer uten maktutøvelse ville gi grunnlag for et bedre samarbeid. Han var nå blitt 18 år og hadde samtykket til videre oppfølging.

I stedet opplevde vi at Aksel etter kort tid sluttet å komme på møter og holde avtaler. Etter mange forsøk på å komme i posisjon ble Aksels sak avsluttet av barneverntjenesten. Han har i dag ingen kontakt med barneverntjenesten.

Hvem skal da være Aksels og lignende ungdommers andre regulering?

Jeg vil her trekke frem betydningen av relasjon som en mulig «nøkkel» til regulering.

Den tredelte hjernen er en mye brukt forklaringsmodell som illustrerer hvordan unges hjerne og følelser fungerer når de har vært utsatt for manglende andre regulering og omsorgssvikt. Vi vet også at hjernen ikke er ferdig utviklet før i midten av 20-årene. Hjernen er plastisk og fortsatt i stand til å danne nye nevralt forbindelser. I kraft av en god relasjon er det mulig å skape positive endringer selv etter at man har fylt 18 år. Sammen med toleransevindummodellen er dette viktige verktøy i arbeidet med denne kategorien barn og unge. Men uten en relasjon vil man aldri kunne få brukt disse verktøyene. (Hart, 2011; Siegel, 2012).

Etter flere år som ansatt i barneverntjenesten har jeg gjort meg noen erfaringer med dette. Ved å klare å etablere en god relasjon kommer man i en posisjon til å hjelpe traumatiserte unge. En god relasjon som består av varme, trygghet og tillit, bygger på kontinuitet og respekt. Dette gir mulighet til å drive et effektivt endringsarbeid. Der hvor relasjonen er trygg, kommer man i en allianse der man får mulighet til å gi den unge både veiledning og psykoedukasjon nettopp ved å bruke de overnevnte modellene som verktøy. Man kan korrigere og sette tydelige grenser fordi man vet at relasjonen tåler det. Gjennom gjensidigheten som oppstår når den voksne bryr seg og ungdommen kjenner det, skapes

grobunn for utvikling av forventninger og håp. Følelsene som oppstår i denne kontakten, har i seg selv en helende kraft som kan regulere følelser og gjøre trygge tilknytninger mulige.

Heine Steinkopf (2015) ved RVTS Sør har skrevet en artikkel om betydningen av relasjoner. Han var tydelig på at «det mest konsistente forskningsfunn vi har når det gjelder hva som hjelper mennesker er at gode relasjoner er viktig». Budskapet til Steinkopf er tydelig: Han ber hjelpere om alltid å ha fokus på relasjonsetablering.

Den gode relasjonen

Jeg møtte Hermann for første gang i 2010. I likhet med Aksel var også Hermann plassert på tvang etter lov om barneverntjenester § 4–24, og beskrevet som en «vanskelig og frekk ungdom». Enhver ungdom som er plassert på tvang, opplever dette som maktbruk og en stor inngripen. For å legge til rette for en god allianse var jeg opptatt av å snakke et språk som Hermann kunne forstå. Det var viktig å ikke fremstå som en kald byråkrat fra barnevernet, men først og fremst som et medmenneske. I den perioden Hermann var plassert på institusjonen, hadde vi hyppig kontakt. Han opplevde at jeg ikke avviste ham selv om han ble sint eller stakk av og ruset seg. Jeg ble en regulert voksen han fikk tillit til. Etter hvert styrket alliansen seg fordi Hermann opplevde at han kunne stole på meg.

Veien gikk videre i fosterhjem, før han flyttet i leilighet med oppfølging frem til han fylte 20 år. Vi hadde god kontakt også i denne perioden. Hermann visste han kunne ringe meg selv om jeg ikke var på jobb. Fordi jeg hadde muligheten, kunne jeg være tilgjengelig for Hermann når han hadde behov. Dette utgjorde en trygghet og en forskjell for ham.

Sommeren han fylte 20 år, skrev han seg frivillig ut av barnevernet. Men et år senere tok han igjen kontakt. Han fortalte at han slet med rus og slet med å mestre hverdagen. Han var tydelig på at han ønsket hjelp, og hadde tillit til at jeg kunne bistå. Hermann fikk igjen tilbud om oppfølging i egen leilighet.

Alliansen som hadde vokst frem mellom oss, var grunnen til at Hermann våget å søke hjelp på nytt. Han har nå fylt 23 år, er rusfri og i fast arbeid og avsluttet av barnevernet.

Poenget med disse historiene er å illustrere hvordan relasjon og kjemi kan være avgjørende. Relasjonen var det viktigste verktøyet i møtet med både Hermann og Aksel. Jeg skulle gjerne vært en god reguleringsstøtte for begge guttene, men kontakten med Aksel ble brutt fordi jeg aldri klarte å få til en god allianse.

Vi bør tenke langsiktig når det gjelder arbeidet med traumatiserte unge, og ikke bare lage modeller som forutsetter omsorgspersoner som alltid er til stede. Vi bør jobbe for et bedre samarbeid mellom barnevern og psykisk helse for å komme i posisjon til dem som trenger hjelp fra mer enn en instans. Gjennom eget arbeid i barneverntjenesten har jeg gode erfaringer med dette.

Det bør legges til rette for enda mer relasjonsjobbing i barnevernet og hos andre instanser. Med kunnskapen vi nå har om traumatiserte barn, vet vi at god reguleringsstøtte er helt sentralt for å få til gode endringer.